

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВИКОРИСТАННЯ ЧУЖОГО МАЙНА У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

THEORETICAL ASPECTS OF DEFINITION OF THE CONCEPT OF USAGE OF OTHER OWNER'S ASSETS IN COURSE OF DOING BUSINESS

Подольак А.В., здобувач кафедри господарського права
Донецький національний університет імені Василя Стуса
адвокат
Адвокатське об'єднання «ЕТЕРНА ЛЮ»

У статті аналізується стан господарського та цивільного законодавства, яке регулює відносини щодо використання чужого майна у сфері господарювання. Досліджено та проаналізовано наявні наукові підходи до поняття «використання майна», зокрема щодо «використання чужого майна у сфері господарювання». Авторкою уточнено поняття й ознаки використання чужого майна у сфері господарювання, визначено особливості відносин, що виникають у процесі використання чужого майна.

Зазначено, що особливостями використання чужого майна у сфері господарювання є сукупність деяких характеристик, а саме: мета – досягнення економічних і соціальних результатів шляхом вилучення і споживання корисних властивостей відповідних майнових об'єктів (сукупності речей); здійснюється у сфері господарювання; може мати характер комерційного та некомерційного використання; об'єктом виступає чуже майно (сукупність речей); суб'єктами є особи, які мають статус суб'єкта господарської діяльності (фізична особа-підприємець, господарські організації); здійснюється на основі певних майнових прав, за винятком права власності, які становлять основу правового режиму чужого майна.

Проаналізовано відмінності між поняттями «використання чужого майна» та «користування чужим майном», обґрунтована необхідність їх чіткого визначення в Господарському кодексі України. Аргументовано доцільність закріплення в господарському законодавстві терміна «чуже майно».

Обґрунтовано думку, що використання чужого майна у сфері господарювання варто розглядати в різних значеннях економічного та правового характеру, зокрема як дії суб'єкта господарської діяльності щодо отримання корисних властивостей майна, яке належить іншій особі на правах власності.

Здійснено порівняльний аналіз різних наукових підходів до визначення поняття «користування майном», узагальнено підходи, що склалися в законодавстві та судовій практиці щодо поняття «чуже майно».

Опрацьовано особливості комерційного та некомерційного використання чужого майна у сфері господарювання, зроблено теоретико-практичні висновки щодо вдосконалення правового регулювання використання чужого майна у сфері господарювання, підготовлено пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України.

Ключові слова: сфера господарювання, суб'єкт господарської діяльності, власність, майно, чуже майно, майнові права, використання майна, користування майном, річ, корисні властивості, благо, прибуток, дохід.

The article analyzes the state of economic and civil law, which regulates relations with regard to the usage of other owner's assets in course of doing business. The existing scientific approaches to the concept of "usage of assets", including "usage of other owner's assets in course of doing business", have been explored and analyzed. The author has specified the concepts and peculiarities of usage of other owner's assets, identified the features of relations that arise in the process of usage of other owner's assets.

It is noted that the peculiarities of usage of other owner's assets in course of doing business are a set of certain characteristics, namely: the goal is to achieve economic and social results by extracting and consuming the useful properties of the corresponding assets (a set of items); carried out in the course of doing business; may have the character of commercial and non-commercial usage; as an object acts other owner's assets (a set of items); subjects are persons who have the status of a business entity (individual – entrepreneur, economic organizations); is carried out on the basis of vested interest in property, with the exception of ownership rights, which form the basis of the legal regime of usage of other owner's assets in course of doing business.

The differences between the concepts of "usage of other owner's assets" and "exploitation of other owner's assets" are analyzed, necessity of their clear definition in the Economic Code of Ukraine is substantiated. The expediency of fixing the term "other owner's assets" in economic legislation is argued.

It is substantiated that usage of other owner's assets in course of doing business should be considered in various economic and legal issues, including as actions of the subject of economic activity in obtaining useful properties of property owned by another person on the property.

A comparative analysis of various scientific approaches to the definition of the concept of "exploitation of property" is carried out, the approaches adopted in the legislation and judicial practice concerning the concept of "other owner's assets" are generalized.

Key words: course of doing business, subject of economic activity, property, assets, other owner's assets, ownership rights, usage of property, exploitation of property, item, useful properties, benefit, profit, income.

Різноманітність відносин, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності, актуалізує потребу дотримання в господарському законодавстві єдності термінології, її несуперечливості й логічної впорядкованості, відповідності національним та міжнародним термінологічним стандартам.

На основі дослідження функціонування термінологічних сполучень у структурі Господарського кодексу України (далі – ГК України), Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та інших нормативно-правових актів господарського і цивільного законодавства, які регулюють відносини, пов'язані з використанням майна у сфері господарювання, можна зробити висновок про закріплення спеціальної термінології: «використання майна», «користування майном», «майно у сфері господарювання» та «майно».

Водночас порівняльний аналіз норм господарського та цивільного законодавства вказує на те, що законодавство України не містить легального визначення таких понять, як «використання майна» та «використання чужого майна». Регламентация використання окремих видів чужого майна у сфері господарювання різними нормативно-правовими актами призводить до ситуації, коли такі терміни, як «використання майна» та «користування майном», уживаються як синонімічні, тоді як за своєю правовою природою це різні поняття.

У контексті порушеного аспекту варто звернути увагу на позицію Н. Артикуца, який аргументовано зазначає, що важливою складовою частиною якості будь-якого законодавчого акта є призначення законодавчих дефініцій, яке полягає в тому, щоби через чітку й однозначну дефініцію

спеціального поняття забезпечити його правильне розуміння і практичне використання, запобігти будь-яким хибним тлумаченням [1, с. 38].

Спираючись на вищевказаний підхід, необхідно визнати, що поняття «використання чужого майна» у сфері господарювання характеризується багатозначністю, а це деякою мірою позбавляє його необхідної точності, стирає межі його спеціального значення, призводить до небажаного розширеного трактування цього терміна. Таке становище об'єктивно зумовлює необхідність вирішення цієї проблеми й уточнення правової суті та змісту такого поняття, як «використання чужого майна у сфері господарювання».

Правові питання використання майна у сфері господарювання досліджувалися представниками різних галузей науки, що зумовлено складністю та багатоаспектністю відповідного суспільного явища. Зокрема, варто зазначити праці таких представників науки господарського права, як: А. Бобкова, Г. Будорова, О. Вінник, Р. Гринюк, Р. Джабраїлов, І. Коваль, В. Мамутов, О. Подцерковний, А. Захарченко, В. Щербина й ін.

Також низку дисертаційних досліджень за тематикою користування майном, зокрема чужим у сфері цивільних правовідносин, підготовлено вченими-цивілістами. У різний час ці питання розглядалися в роботах таких учених, як: Р. Майданик, Н. Майка, М. Мороз, В. Нагнибіда, Ю. Пацурківський, Г. Харченко, К. Шахназарян та ін.

Попри те, що дослідження такого поняття, як «використання майна» та «користування майном», уже довгий час перебувають у центрі уваги науковців, питання щодо поняття «використання чужого майна» висвітлено фрагментарно, комплексного опрацювання господарсько-правових ознак використання чужого майна у сфері господарювання не проводилось, єдиного підходу до розуміння цієї правової й економічної категорії в дослідників та в законодавстві немає.

Метою статті є проведення дослідження поняття та ознак «використання чужого майна у сфері господарювання» з метою формування нових теоретичних положень і обґрунтування пропозицій стосовно вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання щодо використання чужого майна на основі визначених майнових прав.

Спираючись на зазначене та беручи до уваги досить великий обсяг проблем, пов'язаних із правовим регулюванням відносин щодо використання чужого майна у сфері господарювання, які потребують нагального вирішення на теоретичному та практичному рівнях, уявляється можливим подальший аналіз звести до вирішення таких завдань: 1) уточнити поняття «використання чужого майна у сфері господарювання»; 2) конкретизувати ознаки використання чужого майна та розглянути їхні особливості; 3) дослідити співвідношення таких понять, як «використання чужого майна» та «користування чужим майном» у сфері господарювання.

Одним із найбільш усталених у науковому обігу, законодавстві і правозастосовній практиці термінів, що застосовується до майнових відносин у сфері господарювання, є «використання майна» та «користування майном». Так, наприклад, ч. 1 ст. 134 ГК України передбачає, що суб'єкт господарювання, який здійснює свою діяльність на основі права власності, на свій розсуд, одноосібно або спільно з іншими суб'єктами, володіє, користується і розпоряджається належним йому (їм) майном, зокрема має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на праві власності, праві господарського відання чи праві оперативного управління, або на основі інших форм правового режиму майна, передбачених у ГК України [2].

Отже, законодавець до суб'єктів господарювання, які виступають як власники майна, застосовує перелік повноважень, до яких віднесено володіння, користування та

розпорядження. Водночас термін «використання» поширюється на інші суб'єкти господарської діяльності, яким майно надається власником на праві власності, праві господарського відання чи праві оперативного управління, або на основі інших форм правового режиму майна, передбачених у ГК України. У ч. 2 цієї норми законодавець не виключає того, що майно, яке використовується в господарській діяльності, може перебувати у спільній власності двох або більше власників.

Схожий підхід, коли в одній нормі одночасно закріплено такі терміни, як «користування» та «використання», зберігається і в інших нормах ГК України, які регламентують окремі види господарської діяльності. Наприклад, у ст. 292 ГК України визначено, що лізингом є господарська діяльність, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною у виключне користування другій стороні на визначений строк майна. У ч. 3 цієї норми передбачено, що об'єктом лізингу може бути рухоме та нерухоме майно, призначене для використання як основні фонди.

Як впливає із положень норм ГК України, термін «використання майна» може застосовуватись щодо (а) майна, яке перебуває у суб'єкта господарювання на праві власності, а також (б) коли майно використовується на основі інших форм правового режиму (право оперативного управління, право господарського відання й інших майнових прав). У зв'язку із цим доцільно підкреслити, що у другому пункті йдеться про використання «чужого майна».

Продовжуючи дослідження, необхідно зазначити, що для господарського законодавства є усталеним підхід, коли термін «використання» застосовується щодо конкретних видів майна. Наприклад, «використання природних ресурсів у сфері господарювання» (гл. 15 ГК України), «використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» (гл. 16 ГК України) тощо. Однак водночас поняття «використання» у нормах ГК України не розкривається за змістом, а застосовується в таких словосполученнях, як «відносини, пов'язані з використанням» (ст. 154), «права суб'єктів щодо використання» (ст. 152), «обов'язки суб'єктів щодо використання» (ст. 153), «використання на праві користування» (ст. 151).

Беручи до уваги вищезазначані положення господарського законодавства, необхідно підкреслити важливість наукового опрацювання норм Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), де в різних статтях уживаються терміни «користування» і «використання». Так, згідно зі ст. 317 ЦК України, власникові належить право володіння, користування та розпорядження своїм майном [3].

Також варто зазначити, що серед видів речових прав на чуже майно ЦК України передбачає таке право, як право користування (сервітут), та наводить його визначення (гл. 32). В окремих нормах ЦК України, що регулюють майнові правовідносини, також закріплено термін «використання». Наприклад, відповідно до ст. 191 ЦК України, підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

Доречно звернути увагу на те, що ст. 320 ЦК України передбачає, що власник має право використовувати своє майно для здійснення підприємницької діяльності, крім визначених законом випадків. У такому контексті зазначена норма ЦК України значно обмежує право власника щодо права використання майна у сфері господарювання, оскільки виключає можливість використання майна для здійснення такого виду господарської діяльності, як некомерційна, тобто господарської діяльності, яка може здійснюватися і без мети одержання прибутку (ч. 2 ст. 3 ГК України).

Зважаючи на вищезазначене, а також з урахуванням того, що національне законодавство, закріплюючи в нормах різних нормативно-правових актів такі словосполучення, як «використання майна» та «користування

майном», не розкриває їхнього змісту як юридичних термінів, уявляється доречним у межах опрацювання поняття «використання чужого майна у сфері господарювання» звернутися до наукових поглядів із цього питання в економічній і юридичній літературі.

Отже, поняття «використання чужого майна у сфері господарювання» у його економічному значенні проявляється через характеристику використання майна як відносин, які виникають у процесі виробництва та пов'язані із власністю. Саме такий підхід широко висвітлений у працях науковців-економістів.

Так, наприклад, Ю. Ніколенко зазначає, що власність в економічному сенсі являє собою систему господарських відносин, що існують у виробництві. Ця система включає в себе такі групи відносин, як відносини щодо привласнення умов виробництва і його результатів, відносини щодо господарського використання майна, економічні форми реалізації результатів використання майна. Водночас автор підкреслює, що власність – це не лише юридична, а й економічна категорія. Причому остання є визначальною: саме економічні відносини власності детермінують їхню юридичну форму. Взаємозв'язок тут такий: економічні відносини – базисні, юридичні – надбудовні [4, с. 56].

Погоджуючись із цією тезою, варто зазначити, що відносини, що існують у виробництві, являють собою систему, де відносини щодо використання майна є окремим видом, до якого застосовується досить важливий за змістом термін «господарське використання майна».

У розвиток такого підходу слідварто звернути увагу на позицію Н. Виговської, яка підкреслює, що загалом виробляти – означає створювати споживче благо. Але виробляти – означає також використовувати виробничі сили, привласнювати засоби виробництва, організувати виробничий процес і управляти ним. У процесі виробництва встановлюються та відтворюються багато видів різноманітних відносин (технологічні, організаційні, соціальні тощо). Виробництво, що розглядається як процес соціально-технологічної організації, є господарством. Причому в суспільному виробництві господарювання нерозривно пов'язано з використанням об'єктів власності. Тому саме тут система господарювання становить єдність із системою власності [5, с. 64].

Уявляється, що вищезазначені судження дозволяють значною мірою розкрити взаємозв'язок між такими важливими поняттями, як «сфера господарювання», «власність», «виробництво та використання об'єктів власності». Важливо зазначити, що в контексті визначення змісту виробництва як економічної категорії термін «господарське використання майна» відіграє ключову роль та безпосередньо пов'язаний із поняттям «економічна власність».

У цьому зв'язку важливо зазначити, що під час дослідження поняття «використання чужого майна у сфері господарювання» не тільки треба розрізняти економічні й юридичні аспекти, а й дослідити зміст цього поняття в контексті відносини щодо володіння та використання чинників виробництва та результатів їхнього функціонування, які в науковій літературі дістали назву «економічна власність».

Із загального погляду економічна власність – це відносини щодо володіння і використання чинників виробництва та результатів їхнього функціонування. Як зазначає О. Гриценко, у загальному розумінні права власності тлумачать як санкціоновані (суспільством або державою) поведінкові відносини між людьми, що виникають у зв'язку з необхідністю використання благ. Права власності забезпечують обрання способів використання економічного блага і можливість контролювати їх розподіл шляхом співвіднесення витрат та вигід під час їх привласнення [6, с. 94].

Саме із цього погляду вченими-економістами запропоновано використання основних фондів розглядати як цілеспрямоване використання засобів праці (будівлі, споруди, устаткування, транспорт тощо) у процесі виробництва матеріальних благ і послуг та у сфері обміну і споживання. Підкреслюється, що раціональне використання основних фондів має велике значення для забезпечення ефективного й інтенсивного розширення відтворення як у масштабі суспільства, так і на рівні галузі, окремих підприємств [7, с. 429].

У розвиток наведеної тези також варто акцентувати увагу на тому, що термін «використання» схожий із терміном «застосування», з філологічного погляду ці поняття можна розглядати як близькі синоніми. Застосування розуміють як дію або процес, коли людина для досягнення поставленої собі мети вдається до допоміжних засобів або інструментів. У свою чергу, синонімічне поняття «використання» можна вживати на позначення того самого процесу, але потрібно надавати трохи іншого відтінку. Зокрема, «використання» зазвичай уживається там, де потрібно підсилити значення користі, корисних наслідків для ініціатора застосування [8, с. 123].

З огляду на зазначене уявляється можливим запропонувати визначення використання майна у сфері господарювання в широкому значенні з акцентом на економічний складник – це відносини у сфері виробництва щодо господарського використання майна (будівлі, споруди, устаткування, транспорт тощо) з метою отримання якихось благ (корисні властивості, вигоди, доходи) для суб'єкта господарювання, який виступає як власник або особа, яка має відповідне право щодо використання чужого майна.

У межах подальшого опрацювання поняття «використання майна у сфері господарювання» доречно звернутися до результатів наукових досліджень цього питання науковцями-юристами. Зауважимо відсутність єдиного підходу серед представників різних галузей права до визначення змісту такого поняття, як «використання майна», яке б стало підґрунтям для подальшого опрацювання.

Так, наприклад, О. Титова пропонує вживати поняття «використання майна» у разі, коли йдеться про отримання корисних властивостей, вигоди, доходів від майна шляхом реалізації відповідних правомочностей власника (користування і розпорядження) [9, с. 185].

Схожий підхід запропонований С. Романовою, яка вважає, що використання чужого майна – це врегульована норма права діяльність суб'єктів господарювання, яка полягає у вилученні і споживанні корисних властивостей відповідних майнових об'єктів та яка безпосередньо спрямована на таке вилучення й споживання [10, с. 130].

У свою чергу, досліджуючи питання комерційного використання державного майна, Г. Будурова робить висновок, що комерційне використання державного майна можна розглядати в широкому та вузькому значеннях: як сукупність дій уповноважених державних органів щодо утримання державою належного їй майна для одержання доходу (прибутку), здійснюється як через залучення об'єктів державної власності в комерційну (підприємницька) діяльність юридичних осіб публічного права (вузький підхід), так і шляхом його використання підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності у процесі здійснення господарської діяльності й іншими особами шляхом укладення оплатних договорів (широкий підхід) [11, с. 3].

Узагальнюючи вищевказані підходи до поняття використання майна у сфері господарювання, можна зробити висновок, що на сучасному етапі в Україні в розвитку майнових відносин у сфері виробництва превалює модель, яка передбачає розкриття змісту використання майна через визначену кількість ключових ознак як правового, так і економічного характеру (мета використання, суб'єкти, майно як об'єкт використання, результати використання, речові й інші права як підстава для використання).

У розвиток дослідження потрібно також звернути увагу на співвідношення таких понять, як «використання майна» і «користування майном», оскільки загальним для цих термінів є те, що в обох випадках вони пов'язані з майном і передбачають отримання вигоди або користі від користування річчю (майно). У праві користування реалізується мета права власності, яку можна визначити як здобування або вилучення з речі тієї вигоди, у якій полягає її економічне призначення.

Звертаючи увагу на ці характеристики, В. Мироненко підкреслює, що особа набуває річ (майно) у власність з метою задоволення особистих інтересів. Цей інтерес власника полягає в отриманні вигоди або користі від користування річчю (майном). Саме через користування реалізується призначення речі. Авторка підкреслює, що право користування – це можливість експлуатації речі, здобування з неї корисних властивостей для задоволення не лише особистих, але й суспільних потреб. Водночас ключовим терміном для визначення суті права користування варто назвати термін «отримання». На цій підставі можна сформулювати основну ознаку права користування, що полягає в можливості власника отримувати (одержувати) користь, корисні властивості від належної йому речі [12, с. 30].

Беручи за основу такий підхід, можна зробити висновок, що в такому значенні, коли право користування розглядається як можливість експлуатації речі, здобування з неї корисних властивостей для задоволення суспільних потреб, воно найбільше збігається з поняттям «використання майна».

Уявляється, що за таким підходом поняття «користування» щодо чужого майна можна розглядати у двох аспектах, об'єктивному та суб'єктивному: (1) як сукупність норм, які регулюють відносини, що пов'язані з експлуатацією майнового об'єкта для отримання корисних властивостей та інтересів; (2) як можливість отримання корисних властивостей майна для задоволення потреб власника або інших осіб.

З урахуванням вищезазначеного варто звернути увагу на позицію науковців, які вказують на відмінності між цими поняттями як з філологічного, так і з правового погляду. Так, наприклад, Е. Хан-Піра, порівнюючи зміст двох близьких дій – користування і використання, слушно зазначає, що серед значень дієслова «користуватися» є також значення дієслова «використовувати». Проте між ними існує семантична різниця, не в усіх випадках одне можна замінити іншим [13, с. 114].

К. Новохатський звертає увагу на те, що в розумінні понять «використання» та «користування» суттєвим є також правовий аспект. Адже користування, поруч із володінням і розпорядженням входить до тріади повноважень права власності. Отже, за цими двома поняттями – різний обсяг і характер прав та повноважень [14].

Загалом погоджуючись із таким підходом, доречно звернути увагу на те, що концепція господарсько-правового підходу до поняття використання майна у сфері господарювання лежить у площині таких категорій, як «майнова основа господарювання», «майно» та «чуже майно». Як з теоретичного, так і з практичного погляду потрібне застосування чітких критеріїв для відокремлення в межах майнової основи господарювання таких понять, як «використання майна» і «використання чужого майна», оскільки вони мають як спільні, так і відмінні риси.

Зокрема, обидва терміни охоплюються поняттям «майно у сфері господарювання», яке закріплено в ч. 1 ст. 139 ГК України та передбачає, що це сукупність речей та інших цінностей (зокрема, нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються в діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їхньому балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Уявляється, що можливість визначення майна як «чужого» лежить у площині такого широкого поняття, як «власність». Так, наприклад, Н. Бірюкова підкреслює, що термін «власність» нерідко вживається на позначення приналежності комусь речей. Тобто власність трактується як присвоєння засобів і продуктів виробництва за допомогою якоїсь суспільної форми, що відображає таке ставлення особи до речі, коли вона вважає річ своєю, за умови, що інші вважають цю річ чужою. Отже, власність характеризується наявністю такої влади особи над річчю, яка визнана суспільством і регламентована соціальними нормами. Власник розпоряджається річчю своєю владою й у своїх інтересах. Для нього річ – своя, для невласників, відповідно, – чужа [15, с. 122].

Р. Майданик підкреслює, що об'єкт речового права на чуже майно становлять річ або майно (зокрема, майнове право), які належать іншому власникові [16, с. 712].

З урахуванням вищезазначеного варто наголосити на тому, що чуже майно, відповідно до ГК України, хоча й охоплюється поняттям «майно», але за логікою господарсько-правового регулювання використання чужого майна відбувається на основі певних майнових прав. Коли майно використовується власником на основі такого речового права, як право власності, майновим об'єктом виступає своє (власне) майно. Якщо господарська діяльність здійснюється на основі інших майнових прав (право господарського відання, право оперативного управління, права володіння, права користування тощо), то йдеться про використання чужого майна.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначеного, на підставі порівняльного аналізу різних підходів до поняття «використання чужого майна у сфері господарювання» можна виокремити декілька ключових ознак, як-от: (а) мета – досягнення економічних і соціальних результатів шляхом вилучення та споживання корисних властивостей відповідних майнових об'єктів (сукупність речей); (б) здійснюється у сфері господарювання у формі систематичної діяльності або / та окремих дій чи сукупності дій; (в) може мати характер комерційного та некомерційного використання; (г) об'єктом виступає чуже майно (сукупність речей); (д) суб'єктами є особи, які мають статус суб'єкта господарської діяльності (фізична особа-підприємець, господарські організації); (е) здійснюється на основі певних майнових прав, за винятком права власності, що становлять основу правового режиму чужого майна.

Сукупність наведених ознак дозволяє констатувати, що поняття «використання чужого майна у сфері господарювання» має різні значення.

З економічного погляду такий термін більш прийнятний для характеристики процесу виробництва, а саме відносин щодо господарського використання майна (будівлі, споруди, устаткування, транспорт тощо) з метою отримання якихось благ (корисні властивості, вигоди, доходи) для суб'єкта господарювання, який виступає як власник або особа, яка має відповідне право щодо використання чужого майна.

В юридичному значенні використання чужого майна у сфері господарювання – це дії суб'єкта господарської діяльності щодо отримання корисних властивостей майна, яке належить іншій особі на правах власності. Такі дії здійснюються в рамках конкретного виду господарської діяльності (наприклад, господарсько-торговельна діяльність, оренда, концесія тощо), на основі відповідного майнового права (наприклад, право господарського відання, право оперативного управління, право користування тощо), яке становить основу правового режиму чужого майна. Водночас дії щодо використання чужого майна у сфері господарювання можуть мати як систематичний характер (у формі діяльності), так і характер окремої дії чи сукупності взаємопов'язаних дій.

З урахуванням вищезазначеного, для підвищення рівня правового забезпечення відносин щодо правового регулювання використання майна у сфері господарювання уявляється необхідним унести відповідні зміни та доповнення до ГК та ЦК України. Зокрема, пропонується доповнити ч. 2 ст. 139 ГК України словами: «Майно, що використовується в діяльності суб'єктів господарювання залежно від майнового права, яке становить основу правового режиму майна, відноситься до категорії власного або чужого майна».

Також доцільно змінити назву ст. 320 ЦК України, замінивши термін «підприємницької діяльності» на «господарської діяльності», виклавши її у такій редакції: Ст. 320 «Використання власником свого майна для здійснення господарської діяльності». Аналогічні зміни пропонується внести в ч. 2. ст. 320 ЦК України та викласти її в такій редакції: власник має право використовувати своє майно для здійснення господарської діяльності, крім випадків, установлених законом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артикуца Н. Законодавчі терміни та їх визначення. Наукові записки. Т. 90 «Юридичні науки». С. 38–44.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144 (зі змінами).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356 (зі змінами).
4. Ніколенко Ю. Основи економічної теорії : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 304 с.
5. Виговська Н. Організаційно-господарські, виробничо-господарські та внутрішньогосподарські відносини як предмет господарського контролю. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2010. Вип. 1 (10). С. 58–66.
6. Гриценко О.А. Економічна теорія прав власності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2011. № 4 (7). С. 93–98.
7. Економічна енциклопедія : у трьох т. Т. 1 / редкол. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Видавничий центр «Академія». 2000. 864 с.
8. Глумачний словник. Українська мова : Енциклопедія / редкол. : В. Русанівський та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.
9. Господарське право : практикум / А. Бобкова (кер. авт. кол.) та ін. ; за заг. ред. А. Бобкової. Харків : Право, 2018. 592 с.
10. Романова С. Баланс интересов сторон при использовании имущества в хозяйственном обороте. *Вестник пермского университета. Юридические науки*. 2011. Вып. 6 (13). С. 128–137.
11. Будорова Г. Господарсько-правове регулювання комерційного використання державного майна : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2014. 20 с.
12. Мироненко В. Право володіння користування і розпорядження власністю за цивільним законодавством. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 29–33.
13. Хан-Пира Э. Архивоведческое терминоведение. Москва : МГИАИ, 1990. С. 111–120.
14. Новохатський К. Проблеми впровадження унормованої архівної термінології «використання» чи «користування». *Архіви України*. 2000. № № 4–6. URL: <https://archives.gov.ua> (дата звернення: 10.06.2019).
15. Бірюкова Н. Теоретико-правові аспекти визначення поняття права власності і права державної власності в Україні. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. Т. 25 (64). 2012. № 2. С. 121–128.
16. Майданик Р. Речове право : підручник. Київ : Алерта, 2019. 1102 с.

УДК 347.98

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/17>

ЮРИСДИКЦІЯ СУДУ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ТА ГОСПОДАРСЬКИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСАМИ УКРАЇНИ

JURISDICTION OF THE COURT BY THE CIVIL PROCESSUAL AND THE COMMERCIAL AND PROCESSUAL CODES OF UKRAINE

Яновицька А.В., к.ю.н., доцент кафедри господарсько-правових дисциплін

Львівський державний університет внутрішніх справ

Із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. компетенція судів визначається через поняття «юрисдикція». У статті розглядається практична й теоретична значущість внесених даним законодавчим актом змін у чинні Цивільний процесуальний та Господарський процесуальний кодекси України.

Звертається увага на уніфіковані критерії для встановлення юрисдикції, які притаманні цивільному та господарському судочинству. Зокрема, йдеться про поділ юрисдикції на предметну та суб'єктну, територіальну й інстанційну. Зазначається, що відповідні норми Господарського процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України містять як імперативні вказівки на порядок визначення юрисдикції суду, так і диспозитивні. Так, передбачається право сторін передати спір на розгляд третейського суду або іноземного суду. Така передача можлива виключно, по-перше, за наявності угоди сторін про це, по-друге, якщо така можливість передбачена законодавством чи міжнародним договором.

Що стосується визначення предметної та суб'єктної юрисдикції, то наголошується на тому, що дані критерії варто враховувати в сукупності. Територіальна юрисдикція, ураховуючи чинну редакцію досліджуваних у статті процесуальних кодексів, тотожна поняттю «підвідомчість».

Інстанційна юрисдикція визначає компетенцію суду не лише в межах трирівневої системи господарських судів чи судів загальної юрисдикції, але й компетенцію Вищого суду з питань інтелектуальної власності як суду першої інстанції з розгляду окремих категорій справ, відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Ураховуючи зазначене, автором виділено загальні та спеціальні правила встановлення такої юрисдикції. Зокрема, загальне правило полягає в тому, що всі справи, що підлягають вирішенню в порядку